

ET STYKKE FRANSK DOGMEHISTORIE FRA EFTERKRIGSTIDEN

AF ARNE LUND

DER er i Økonomien Tradition for at skelne mellem forskellige nationale Skoler eller Dogmekomplekser. De nationaløkonomiske Systemværker taler om angelsaksiske, tyske, østrigske og svenske økonomiske Skoler, hver med sin særlige Metode, Problemstilling og teoretiske Lærebygning. Nu skal man ganske vist være forsigtig med at rubricere de økonomiske Forfattere og deres Bidrag efter Nationalitet, fordi et saadant Kriterium ikke altid er lige relevant, men det lader sig dog paa den anden Side ikke afvise, at de økonomiske Teorier ofte har taget Farve af det specielle, nationale Milieu, i hvilket de er kommet til Verden. Kan man sige dette om fransk økonomisk Tænkning, og indeholder den socialøkonomiske Literatur i Frankrig overhovedet originale og værdifulde Bidrag til den økonomiske Videnskabs Udvikling? Disse Spørgsmaal skal forsøges besvaret i det følgende for den Literaturs Vedkommende, der er skrevet i den forløbne Mellemkrigstid.

Besvarelsen prætenderer dog kun at være en Anmeldelse i Sammenhæng af de franske Forfattere, der synes at rage op i Efterkrigstidens omfangsrige Literatur paa godt og ondt om økonomiske Emner, og et Forsøg paa at placere disse Forfatters Bidrag i Relation til de Teorier, der har domineret Diskussionen i denne Periode i den omgivende Verden.

At Frankrig i det 18. og 19. Aarhundrede har skænket Nationaløkonomien fremragende og selvstændige Bidrag, behøver ikke nærmere Paavisning. Man behøver blot i Flæng at nævne Navne som Quesnay, Jean Baptiste Say, Walras og Cournot, og bevæger man sig over paa det statistiske Felt, vil Listen over store Navne blive endnu mere righoldig. Ses der bort fra disse

Navne, er der imidlertid meget, der tyder paa, at ældre fransk Nationaløkonomi navnlig i det 19. Aarhundrede er præget af Frankrigs Beliggenhed mellem den angelsaksiske og den tyske Skole, der førte an i Literaturen i denne Periode. Dette gælder saaledes om Bastiat's Harmonilære og den af Gide docerede historiske, deskriptive Socialøkonomi, der var en eklektisk Udformning eller rettere Udartning af henholdsvis den klassiske og den historiske Skoles Dogmer.

At dømme efter rent ydre Ry synes den økonomiske Tænkning i Frankrig ikke at have været særlig værdifuld i den sidste Snes Aar. Her spiller givetvis det franske Sprogs vanskelige Tilgængelsesgrad en vis Rolle, men er dog langtfra Undskyldning nok; thi de Forfattere, der er nævnt ovenfor, er dog blevet læst i Udlandet, og hvorledes er da paa den anden Side svensk Nationaløkonomi blevet berømt? En anden og mere plausibel Forklaring ligger formentlig i den Omstændighed, at Frankrigs økonomiske Struktur og Udvikling i det sidste halve Aarhundrede har bevaret et ret ensartet og stillestaaende Præg og derfor ikke har givet Anledning til saa dybtgaaende Spekulationer, som man møder i Tyskland, England og Sverige, der hører til de førende Lande i Europas industrielle og merkantile Udvikling i dette Aarhundrede. Det er i saa Henseende tilstrækkeligt at pege paa det Forhold, at Frankrig ikke i Efterkrigstiden har haft et Arbejdsløshedsproblem at kæmpe med af blot tilnærmelsesvis samme Omfang som de nævnte andre, europæiske Stater, hvad der hænger sammen med Landbrugets og Smaabedrifternes stadig dominerende Plads i Frankrigs Erhvervsstruktur. Den økonomiske Debat i Frankrig kreser fortrinsvis om Budgettet og Francen og de Intriger af politisk Karakter, der mentes at influere paa disse Spørgsmaal, men kaster sig ikke ud i de strukturelle og konjunkturrelle Spørgsmaal omkring Beskæftigelsesproblemet, fordi dette simpelthen ikke har været akut.

Dette forhindrer naturligvis ikke, at den stille Videnskabsmand kan sysle med de mere virkelighedsfjerne, teoretiske Spørgsmaal, der har været drøftet af Økonomerne i dette Aarhundrede. Her møder man imidlertid en tredie og ikke uvigtig Forklaring paa den franske Nationaløkonomis tilbagetrukne Position. Den økonomiske Disciplin er fremdeles underkastet en ret stedmoderlig Behandling ved de højere Lærestalter i Frankrig, idet den er fuldstændig underordnet Juraen og derfor kun udgør et Bifag til den juridiske og administrative Un-

der visning. Socialøkonomi som selvstændigt Fag drives kun som en Luksusbeskæftigelse af de faa udvalgte, der har Raad dertil efter at have taget deres »droit« paa Sorbonne eller gennemgaaet »École Libre des Sciences Politiques« i Paris, hvor Økonomi doceres ved enkelte, oftest frivillige Kurser i Tilslutning til den juridisk-administrative Uddannelse. Meget af den Literatur, der udgives under Prædikamentet Økonomi, har i Virkeligheden saa kraftige juridiske, historiske, institutionalistiske, sociologiske eller rent ud politiske Islæt, at de økonomiske Betragtninger træder i Baggrunden, hvad der selvfølgelig ikke er ensbetydende med, at den paagældende Literatur er underlødighed som saadan. Den har blot ikke meget med Økonomi at gøre.

De franske Økonomer har iøvrigt selv en ofte officielt tilkendegivet Fornemmelse af, at deres Fag bliver stedmoderligt behandlet, og at den omfangsrige økonomiske Literatur staar tilbage i kvalitativ Henseende. Under Professor *Gaëtan Pirou's* Redaktion har de franske Økonomer derfor i 1930erne paabegyndt Udgivelsen af en speciel videnskabelig Serie, *Collection Scientifique d'Économie Politique*, hvis Stempel borger for Bøgernes videnskabelige Standard, og hvori flere af de nedenævnte Arbejder er udkommet eller blevet optrykt. Den fremmede Læser vil desuden altid med Sindsro kunne benytte sig af det i 1886 af Professorerne ved Sorbonne grundlagte Tidsskrift, *Revue d'Économie Politique*¹⁾, som i Tidens Løb har bragt de bedste Bidrag fra de franske Økonomer. I denne Forbindelse fortjener det at nævnes, at de franske Nationaløkonomer i de senere Aar har ofret Dogmehistorien en betydelig Interesse, hvad der skyldes Trangen til en Orientering mod den udenlandske Teori og en Supplering af Lærebogsstoffet, der er fattigt paa Oversættelser. Lederen af den fri politiske Skole i Paris, Professor *Charles Rist*, har saaledes i 1938 udgivet et større Værk om Penge- og Kreditteoriernes Historie²⁾, *G. Pirou* har i Artikler og Forelæsninger beskæftiget sig med nyere amerikansk Teori og med Ligevægtsteoriernes Udvikling fra Walras, og Professor *F. Perroux* har specialiseret sig i Fortolkning af de yngre Østrigere³⁾. Til Vejledning for eventuelle Forskere skal der endelig peges paa

¹⁾ Findes paa Det kgl. Bibliotek.

²⁾ »Histoire des doctrines relatives au credit et à la monnaie depuis John Law jusqu'à nos jours«, Paris, 1938.

³⁾ *Perroux* begyndte i 1935 med Bogen: »La pensée économique de J. Schumpeter«.

Kvartalsskriftet: »l'Activité Economique«, der udgives af det for faa Aar siden i Tilknytning til det juridiske Fakultet oprettede Konjunkturinstitut: »Institut Scientifique de Recherches Économiques et Sociales«, der er blevet Arbejdsplads for unge franske Økonomer, og som arbejder i Forbindelse med tilsvarende Forskningsinstituter i andre Lande¹).

I Modsætning til, hvad der er Tilfældet i andre Landes økonomiske Literatur, har de franske Skribenter siden Fysiokraterne og Walras ikke skrevet egentlige Systemværker, men fortrinsvis beskæftiget sig med fragmentariske *D e t a i l u n d e r s ø g e l s e r* og med de skiftende aktuelle Emner; navnlig er det af let forstaaelige Grunde *P e n g e -* og *V a l u t a t e o r i e r n e*, der har optaget Sindene i Efterkrigstiden, og som skal gøres til Genstand for nøjere Omtale nedenfor. Hvad der er præsteret af værdifuldt udenfor dette Omraade, er ret sparsomt og tilfældigt og skal derfor her kun omtales ganske kort²).

I Valget af *M e t o d e* indtager Franskmændene en eklektisk Holdning, idet de betjener sig af en ret *s a m m e n s a t M e t o d o l o g i*, der har uddraget Kvintessensen af de forskellige Skolers Metoder, og som derfor kan betegnes som en Modificering og Harmonisering af paa den ene Side den klassiske og nyklassiske Tankebygning og de historiske, institutionalistiske Retninger. Hos de fleste Forfattere møder man et fælles Ønske om at undgaa de abstrakt formulerede, mekaniske Love, og de aftagende Abstraktioners Metode med dertil hørende nøje Præcisering af Ræsonnementernes Forudsætninger betjener man sig yderst sjældent af, hvad der gør Literaturen let læselig, men netop derfor heller ikke altid lige stringent. Paa den anden Side søger man at undgaa den anden Grøft, hvor Forskeren fortaber sig i Beskrivelser uden Teori. Som *Pirou* udtrykker det: De franske Økonomer betjener sig »ni de la théorie pure, ni de l'historisme allemand«. Snart sagt den eneste franske Nationaløkonom, der direkte har beskæftiget sig med Økonomiens Metoder, er den for faa Aar siden afdøde Professor *François Simiand*, der betragtes som en Nationaløkonomiens »grand old man«, til hvem Størsteparten af de nulevende Økonomer bekender sig som Elever. I sit Hovedværk om Lønudviklingen

¹) Institutets Kvartalsskrift findes paa »Institutet for Historie og Samfundsøkonomi«.

²) Jvfr. herom: *G. Pirou*: »L'état actuel de la Science Économique en France« i *Revue d'Économie Politique*, 1929.

i Frankrig¹⁾ har han fremsat sit Syn paa den økonomiske Videnskabs Metode, der har vakt stor Opsigt i Frankrig og sat Fart i Metodediskussionen, uden at det dog staar den udenforstaaende særlig klart, hvori Simiand's originale Bidrag bestaar. Simiand vil anvende det væsentligste af den Metode, der har ført til Succes i Naturvidenskaberne, nemlig den experimentelle Metode, paa de økonomiske Fænomener, og han opnaar herved, som han selv udtrykker det, at gaa en *M e l l e m v e j* mellem Abstraktionen og Beskrivelsen. Nationaløkonomen kan ganske vist ikke som Naturvidenskabsmanden eksperimentere i sit Laboratorium, men den økonomiske Realitet frembyder selv en Række Variationer, der kan iagttages *s t a t i s t i s k*. Naar Økonomen da undersøger snart den ene, snart den anden Variation, som Virkeligheden byder paa, vil han kunne disponere sine Iagttagelser paa en saadan Maade, at han kan udlede Aarsagsforbindelser eller funktionelle Sammenhæng af sit Materiale. Statistikken er derfor hos Simiand »l'instrument essentiel de l'observation et la base naturelle de l'abstraction«, hvad han selv kalder den experimentelle eller *p o s i t i v e* Metodologi. Om denne Metode maa det siges, at den ikke lyder særlig original i vore Øren, al den Stund de Økonomer, der gaar Abstraktionens og Deduktionens Vej, altid har været rede til at lade deres Teorier efterprøve af Statistikerne, kun med den Forskel, at de i Modsætning til Simiand gemmer denne Undersøgelse til sidst. Intet Under imidlertid, at Simiand's Værk om Lønnen er blevet saa *o m f a n g s r i g t*, idet Lønudviklingen i Frankrig fra ca. 1800 til 1930 belyses paa kryds og tværs af Statistik, hvad en Forsker givetvis er nødsaget til, naar han arbejder uden en forudgaaende Teori eller Hypotese. Simiand's Metode²⁾ gaar imidlertid igen hos de fleste af de Forfattere, der har skrevet i Efterkrigstiden. Om dem alle gælder det, at de gaar *d i r e k t e* løs paa deres Emne ad empirisk Vej uden først at præcisere statiske eller modificeret dynamiske Forudsætninger for derefter gradvist at inddrage den komplicerede Virkelighed i deres Ræsonnementer. At denne empiriske Metode har sine Fordele, men ogsaa sine Mangler, vil fremgaa af det følgende.

---

¹⁾ *F. Simiand*: »Le Salaire, l'Evolution sociale et la Monnaie«, Paris 1932 i 3 Bind. Hans øvrige Arbejder behandler fortrinsvis Konjunktur- og Pengeteori.

²⁾ Blev første Gang fremsat af Simiand i: »La Méthode positive en science économique« i 1911.

Indenfor den centrale Værdi- og Pristeori har Fransk-mændene ikke skabt noget særlig nyt i Efterkrigstiden. Man har som andre Steder forladt Værdibegrebet til Fordel for Prisen, og matematisk skolede Økonomer som *F. Divisia* og *J. Rueff*, der begge er udgaaet fra »l'école polytechnique«, har i Artikler foretaget adskillige Detailundersøgelser over Priser og Prisbevægelser med Anvendelse af det matematiske Tankesæt og Formelapparat. Iøvrigt beskæftiger disse to Økonomer sig fortrinsvis med Penge- og Valutateori, hvor de begge i Opposition til de fleste andre Teoretikere i Frankrig i Kraft af deres matematisk-mekaniske Skoling er ivrige Kvantitets-Teoretikere¹). Om Grænsenyttelæren har der som andre Steder staaet Diskussioner, der imidlertid kun er en Fortsættelse af Førkrigstidens Debat, og opsigtsvækkende er i denne Forbindelse kun den Anvendelse, som franske Økonomer har forsøgt at gøre af Grænsenyttelæren i Pengeteorien. Ej heller spores der nogen særlig Interesse for Fordelingslæren. Simiand's førnævnte Bog om Lønnen i Frankrig hører hjemme i Konjunktur- og Pengeteorien.

Med Konjunkturteoriene nærmer man sig et Felt, hvor Frankrig har nye og værdifulde Bidrag at byde paa. Her træder Professorerne *Jean Lescure* og *Albert Aftalion* i Forgrunden. Det fælles Træk hos disse to Konjunkturforskere er, at de paa moderne Vis betragter Konjunkturen i hele dens Forløb som et Svingningsfænomen beroende paa det kapitalistiske Samfunds specielle Produktionsstruktur. Lescure's Hovedværk om dette Emne udkom i 1923 under Titlen: »Des Crises générales et périodiques de surproduction«, der indeholder en detailleret Analyse²) af det 19. og 20. Aarhundredes Konjunkturer og i Tilknytning hertil teoretiske Betragtninger. Ledesnoren for det økonomiske Livs Rytmik er iflg. Lescure Profitsatsen, der bestemmer Investeringens Omfang, mens selve Rytmiken fremkaldes af Trægheden i de vigtigste Omkostningselementers Reagibilitet overfor den let bevægelige Profitsats, hvis Bevægelser skyldes tekniske Omskiftelser. I Konjunkturens Toppunkt indhentes Profitten af de langsomt stigende Omkostningselementer. I sin Bog om de seculære Svingninger, »Hausses et Baisses des Prix de longue Durée« fra 1933, overfører Lescure sine Konjunktur-

¹) *Divisia*: »L'indice monétaire et la théorie de la monnaie«, Paris 1926 og *Rueff*: »Théorie des phénomènes monétaires, Statique«, Paris, 1927.

²) Jvfr. Simiand's Metode.

tursynspunkter og imødegaar de klassiske Teorier om Guldproduktionens Indflydelse paa de seculære Perioder: »Nous devons montrer comment la baisse des prix a son origine dans le fléchissement de l'esprit d'entreprise et non l'inverse«, og videre hedder det, at »la hausse et baisse des prix varient avec les différentes branches de la production«¹⁾. Prisstigningen 1850—73 skyldes saaledes Jernbane-Investeringerne, Prisfaldet 1873—95 skyldes forøget Vareudbud gennem tekniske Opfindelser i Mine- og Metalindustrien (Højovnsprocessen) og Opdyrkningen af Amerikas Landbrugsarealer, mens Prisstigningen 1895—1912 falder samtidig med Elektricitetens og Forbrændingsmotorens Udvikling. Fra de nævnte Omraader startes de økonomiske Svingninger af Profitens op- og nedadgaaende Bevægelser²⁾.

Mest interessant er dog Aftalion's Bidrag til Konjunkturteorien, som han første Gang offentliggjorde i »Les Crises periodiques de Surproduction« i 1913, og som han senere har uddybet nærmere³⁾. Aftalion har her lagt Grunden til en speciel Form for den Overinvesterings-Teori, der for Tiden vel kan siges at dominere Konjunkturforskningen. Aftalion er ikke tilfreds med Lescuré's Teori, der lader Konjunktursvingningerne opstaa over Vekselvirkningen mellem Driftsherrernes Dispositioner og Omkostningselementernes Træghed, thi i saa Fald vilde Op- og Nedgangsperioderne faa en ensartet Længde. Aftalion peger i Stedet paa den kapitalistiske Omvejsproduktions forskellige Længde og Varighed og dermed paa Kapitalgodeproduktionens vigtige Rolle i Konjunkturforløbet. Mens svenske og østrigske Økonomer⁴⁾ med deres monetære Overinvesterings-Teori finder Impulsen til Konjunkturbevægelsen i Pengerente-Realrente Forskydningerne, mener imidlertid Aftalion, at Impulsen udgaar fra Efterspørgslen⁵⁾ efter Færdigvarer, navnlig Konsum-

¹⁾ p. 41.

²⁾ Blandt Lescuré's Produktion bør her desuden nævnes: »L'épargne en France 1914—28«, der giver en i elegant Form fremstillet Redegørelse for den franske Opsparing og Sparernes Rolle i fransk Økonomi i Tiden før og efter Poincaré's Stabilisering (1926—28).

³⁾ Bl. a. i »Monnaie et Industrie«, 1929.

⁴⁾ Delvis paa et senere Tidspunkt end Aftalion, som iøvrigt ikke synes at kende meget til Wicksell.

⁵⁾ Jvfr. at Aftalion betragter Pengeteorien fra Behøvs-Synspunktet, se nedenfor. Paa den anden Side er det ejendommeligt, at Aftalion her bygger paa noget saa konkret som Produktionsteknikken, mens han i sin Pengeteori nærmest er Psykolog.

goderne. Den kapitalistiske Produktionsstruktur er saaledes opbygget, at selv ubetydelige Ændringer i Konsumgode-Efterspørgslen fremkalder mange Gange kraftigere Svingninger i Efterspørgslen efter Investerings-Goder, fordi Omvejsproduktionen maa lægges om. Denne Teori, der først er fremsat af Aftalion, og som senere er nærmere udformet af andre Økonomer udenfor Frankrig under Betegnelsen: *Accelerations-Princippet*, bygger saaledes paa den geniale Betragtning, at Ændringer i Konsumgode-Efterspørgslen fremkalder *a f l e d e d e*, større Ændringer i Ordretilgangen paa Kapitalgoder¹⁾.

Med Lescure og Aftalion er nævnt de største Navne i fransk Konjunkturteori, men adskillige andre, hvis Betydning er relativt stor, har beskæftiget sig med Konjunkturforskning, deriblandt *F. Simiand*, uden at disses Bidrag dog skal omtales her.

Størst Interesse knytter der sig imidlertid til de *monetære og valutारiske Teorier*, som en Række franske Økonomer har fremsat i Efterkrigstiden. Paa dette Omraade har Teoretikerne haft rigelig Ansporing og Erfaringsmateriale i deres *Samtids Begivenheder*. Man tænke her blot paa Inflationen og Deprecieringen af den gamle »*franc germinal*« fra 1919 til 1925, den nedskaarne og stabiliserede *Poincaré-Franc*, der skabtes i Aarene 1926—28, *Laval's* mislykkede *Deflations-Politik* efter *Sterlings* og *Dollarens* Depreciering fra 1933 til 1935, *Léon Blum's* ligesaa mislykkede »*new deal*« og to *Franc-Nedskæringer* fra 1936 med deraf følgende Intensivering af *Kapitalflugten*: »*la chute de la monnaie*« og »*la fuite des capitaux*«, *Chautemps-Francen* og tilsidst *Reynaud-Francen* under *Daladier's* Regering fra 1938. Naar hertil føjes, at den franske Befolkning med vanligt *Spareinstinkt* opmærksomt følger Regeringernes *Valuta- og Budgetpolitik*, og at Frankrig investerede Kapitaler i de af *Versailles-Freden* nyskabte *Stater, Polen, Tjekoslovakiet og Balkan-Landene*, hvis *Valuta* blev bragt paa *Fode* ved fransk *Assistance*, forstaar men, at det blev *Penge- og Valutateorierne*, der kom til at staa i *Diskussionens Brændpunkt* i Frankrig i de forløbne 20 Aar. De

¹⁾ Jvfr. *Haberler's* Fremstilling af Teorien i »*Prosperity and Depression*«, p. 80 ff. Aftalion er endvidere i: »*Les crises économiques et financières*«, 1932, inde paa en teoretisk Sammenkædning af de forskellige *Cykler* — ugentlige, sæsonmæssige, konjunkturrelle og sekulære Svingninger. *Bou-niatian* fremsætter en tilsvarende *Overinvesteringsteori* i »*Les crises économiques*«, Paris 1922.

fleste nationaløkonomiske Kongresser i Frankrig i 1930erne har haft Stabiliseringsspørgsmaalet og Guldfodens Fremtid som et fast Punkt paa Dagsordenen, og det samme gjaldt den internationale, økonomiske Kongres i Paris i 1937. I Rapporterne fra disse Kongresser kan man stifte Bekendtskab med de forskellige franske Opfattelser af Pengeteorien og Pengepolitikens Muligheder.

Det er i Pengeteorien, man møder virkelig originale Bidrag fra fransk Side til Efterkrigstidens økonomiske Forskning, og faa Steder bærer Teorierne i den Grad Præg af Milieu og Mentalitet i Forfatterens Hjemland som her. Hos disse franske Penge-teoretikere er det et fælles Træk, at de alle tager deres Udgangspunkt i en skarp Kritik af Kvantitetsteorien¹⁾ og for Valutakursteoriens Vedkommende i den paa kvantitetsteoretisk Grundlag udformede Købekraftsparitets-Teori, der tillægger Pengemængden (M og M_1) en afgørende, mekanisk Indflydelse paa det generelle Prisniveaus Bevægelser og de heraf bestemte valutariske Kursforandringer, hvad Samtidens Begivenheder i Retning af Kapitalflugt og Seddelhengemning i Frankrig kun altfor klart syntes at modbevise. Hertil kommer saa, at de franske Teoretikere i Kraft af en kontinental Paavirkning tager deres Udgangspunkt i Grænsenyttelæren og som en Modvægt mod de dominerende klassisk-angelsaksiske Skoler overfører dette Efterspørgsels synspunkt paa Pengeteorien, hvorved der foretages et første Skridt henimod en Integrering af den monetære Teori i den centrale Værdi- og Prislære.

Den centrale Skikkelse i fransk Pengeteori og dermed i Efterkrigstidens franske Nationaløkonomi overhovedet er *Albert Aftalion*, Professor ved Faculté de Droit i Paris, der har en anelig videnskabelig Produktion²⁾ bag sig, og hvis grundlæggende Tanker har dannet Skole for hans samtidige Pengeteoretikere. Disse grundlæggende Tanker knytter sig i første Række til Indkomst-Teorien, som Aftalion første Gang fremsatte i en Artikel³⁾ i *Revue d'Economie Politique* i 1925, og som han senere uddybede i

¹⁾ *Rueff* og *Divisia* er dog Undtagelser, jvfr. ovenfor.

²⁾ Foruden de allerede nævnte konjunkturteoretiske Værker skal der her peges paa følgende: »Monnaie, Prix et Change« (1927), »Monnaie et Industrie« (1929), »L'or et sa distribution mondiale« (1932), »L'équilibre dans les relations économiques internationales« (1937) og »L'or et la Monnaie« (1938).

³⁾ »Theorie du revenu«.

sit Hovedværk, »Monnaie, Prix et Change« fra 1927. Da der herhjemme gennem den Fremstilling og Kritik, som Professor Axel Nielsen har givet af Aftalions Teorier¹⁾, allerede foreligger et grundigt Kendskab til Indkomstteorien, skal dens væsentligste Indhold kun berøres i Korthed. Mens den klassiske Kvantitetsteori lader Pengenes Værdi og Priseniveauet fremgaa af Kvantitets-Ligningen, i hvilken M bestemmes som den uafhængige Variabel, P som den afhængige Variabel, og V og T som »ceterae pares«, saaledes at Aarsagsforbindelsen gaar fra Ligningens venstre til dens højre Side, tager Aftalion sit Udgangspunkt i Wiesers berømte Artikel²⁾ fra 1910 om Anvendelsen af Grænsenyttelæren paa Pengeteorien, hvorved Aftalion føres ind paa at understrege Pengebehovets Indflydelse paa Priseniveauets Forandringer. Aftalion blev herved for Pengeteorien, hvad Østrigerne blev for Pristeorien: Han lægger Vægten paa Efterspørgselssiden. Iflg. Indkomstteorien bestemmes Pengeværdien P af Variationerne i Forholdet mellem Realindkomsten Q (Kvantitetsligningens T) og Pengeindkomsten R (Kvantitetsligningens M): $R = PQ$. Forskydninger i Penge-Kreditmængde faar kun Indflydelse paa Priseniveauet over en Øgning resp. Indskrækning af Nominalindkomsten i Forhold til Realindkomsten, og det bliver derfor muligt at operere med Pengeudbudsrækker ρ : omvendte Vareefterspørgselsrækker. Det er indlysende, at Aftalions Problemstilling, der implicerer, at Konsumenternes »outlay«³⁾ er afgørende for Priseniveauets Svingninger, og at Kapitalgodernes Priseniveau afledes af Konsumgodepriseniveauet, giver rigelig Plads for Forklaringer paa de mange Priskorskydninger, som Kvantitetsteorien ikke kan forklare indenfor sin snævre Ramme uden at maatte henvise til, at V eller P alligevel kan variere. Konsekvensen af en Anerkendelse af Indkomstteoriens Gyldighed bliver i og for sig ikke en Forkastelse af Kvantitetsteoriens Princip, saa meget mere som Aftalion stadig bevæger sig indenfor det kvantitetsteoretiske Forklaringsskemas Rammer, men alene en Betoning af, at man ikke kommer udenom nærmere at maatte redegøre for den Proces eller det Kausalforløb, hvorover øget Pengemængde omsætter sig i Prisstigninger. Man

¹⁾ Jvfr. Bankpolitik II pp. 127—141, 156—158 og 240—243.

²⁾ »Der Geldwert u. seine Veränderungen«, Schriften des Vereins für Sozialpolitik.

³⁾ Jvfr. ovenfor om Konsumenternes Betydning i Aftalion's Konjunkturteori.

kan iflg. Aftalion ikke *a priori* paa Basis af en generel, automatisk virkende Lov udsige noget bestemt om Virkningerne af en given Ændring i Penge-Kreditvolumen. Virkningen vil nemlig afhænge af, om Ændringen fører til ændret Pengeindkomst eller ej, hvor og særlig hos hvilke Befolkningsklasser eller Erhverv, det være sig Tjenestemænd, Eksporterhvervene, Rustningsindustrien, Rentenryderne, Guldmineejerne el. a. Samfundsgrupper, den øgede, resp. mindskede Pengeindkomst kommer frem, om den ændrede Indkomst overhovedet ændrer Forbruget eller blot hoardes, og hvorledes Indkomstmodtagerne overhovedet reagerer paa ændret Nominalindkomst ud fra deres Mentalitet og Evne til at bedømme Fremtiden. Opspares en Indkomstforøgelse, vil der saaledes ikke fremkomme noget øget Behov for Omsætningsmidler, ialtfald ikke øjeblikkeligt.

Samtidig med at der saaledes gives Pengeteorien en noget udflydende Karakter, har Aftalion aabnet vore Øjne for den vigtige Omstændighed, at Prisniveauets Forandringer i høj Grad bestemmes af Indkomstens Anvendelse og dermed af de psykologiske, menneskelige Faktorer, hvis Uberegnelighed kan narre mangan økonomisk Profet. Naar Aftalion derfor i sine Bøger efter Simiand's metodologiske Forbillede anfører en Rigdom af konkrete, statistiske Sammenligninger hentet fra de monetære Omskiftelser i Frankrig og andre europæiske Lande i Efterkrigstiden, der ofte modbeviser Kvantitetsteoriens simple Lære, opnaar han at faa indpasset snart sagt enhver Ejendommelighed, herunder ogsaa den franske Sparers Optræden og Indflydelse, i sin teoretiske Lærebygning. Det skal indrømmes, at Aftalions Bøger herved indeholder ikke saa lidt interessant Underholdningsstof, men undertiden gaar det udover Indholdets videnskabeligt stringente Linier.

Intet Under, at Aftalions Indkomstteori maatte før ham over i en saakaldt »*théorie psychologique de la monnaie*«, som han navnlig anvender paa Forklaringen af Efterkrigstidens valutारiske Omskiftelser. Aftalion henviser her navnlig til de centraleuropæiske Lande, hvor Papirpengene og Valutakurserne undergik en voldsom Depreciering, uden at der samtidig kunde konstateres en tilsvarende fremadskridende Generalisering af Prisstigningen. Forklaringen er her den, at det er de udenlandske Vekselkursers Stigning, der over Eksportørernes og Valutaspekulanternes øgede Pengeindkomster fremkalder en Stigning i det indenlandske Prisniveau, hvad der kraftigt modbeviser

Købekrafts paritets-Teorien. Een Gang belært heraf vil Befolkningen i et Land, hvis Valuta begynder at dale, ikke afvente den Serie af Aktioner og Reaktioner, hvorover Prisstigningen sætter sig igennem. Prisstigningen anteciperes i de disponerende økonomiske Individiers Psykologi, hvorved man projicerer sine Erfaringer fra tidligere Tilfælde ud i Fremtiden og derved tillægger Pengene og Valutaen en lavere Værdi end den, de øjeblikkelige objektive Faktorer tilsiger, saaledes at Dérouten og Inflationen accelereres. »Le change depend de l'appréciation que nous portons à l'égard de l'unité de monnaie nationale et de l'unité de monnaie étrangère, c'est-à-dire de ce que nous attendons de chacune, de ce que nous espérons en obtenir«. Her har vi Forklaringen i en Nøddeskal paa Kapitalfulgt og Franc-Dérouten i 1930erne! Der er kun den væsentlige Indvending at rette mod denne Vekselkursteori, at den er bygget paa den ekstraordinære Valutapanik i Efterkrigsaaarene, hvor det normale Skøn og de normale Forventninger til Fremtiden kom ud af Balance og havnede i Spekulation hos hele Befolkningsgrupper¹⁾.

De seculære Langtidsbevægelser i Priseniveauet og Guldproblemerne har ogsaa været underkastet Aftalions kritiske Behandling, navnlig i de før nævnte Bøger om Guldets og dets Fordeling og om Guldstandardens Indflydelse paa Priserne forklares ad indkomstteoretisk Vej over Svingningerne i Minearbejdernes og Mineaktionærernes Indkomster, hvorfra der finder Indkomstspredning og deraf følgende Guldspredning Sted, mens den klassiske Teori om den direkte Vej over Centralbankernes Kasser skydes i Baggrunden. Den Omstændighed, at Aftalion udfra sin psykologisk prægede Indkomstteori betragter Vekselkursen som en autonom Størrelse, fører ham i den interessante Bog, »L'or et la Monnaie« fra 1938, ind paa en Udredning af de Omstændigheder, der forklarer, hvorfor Guldet i det sidste Tiaar ofte har bevæget sig i modsat Retning af den af Klassikerne paaviste, hvorefter Guldet vandrer derhen, hvor dets Købeevne er størst. Sidstnævnte Bog er et typisk Eksempel paa Aftalions elegante Stil og fikse Ræsonnementer.

I nær Tilknytning til Aftalion staar Professor *Bertrand Nogaro*, der i sit Hovedværk om Nutidens monetære Fænomener²⁾ fra 1935

¹⁾ Jvfr. Axel Nielsen, Bankpolitik II, p. 240—43.

²⁾ »La Monnaie et les Phénomènes monétaires contemporains«. Her tilføjer sig en meget omfangsrig Produktion af Bøger, Pjecer og Artikler om monetære Emner, oftest formede som aktuelle Indlæg.

giver Udtryk for nogenlunde de samme Synspunkter. Selvom Nogaro er knap saa ensidig som Aftalion, lægger han dog en overvældende Vægt paa den psykologiske Teori og paa de autonome Vekselkursers Rolle ved Bestemmelsen af det indenlandske Prisniveau. Nogaro er en fanatisk Modstander af Cassel i monetære Anliggender, hvad der særlig fremgaar af hans Indlæg i Guld-Debatten ved Folkeforbundet i 1931, hvor Cassel præsenterede sin kendte Hypotese om de 3 pCt., Guldproduktionen maatte vokse, om Prisniveauet skulde opretholdes. I Overensstemmelse med fransk Tradition indeholder Nogaros Hovedværk desuden en detailleret Oversigt over snart sagt alle monetære Omvæltninger i Europa og Kolonierne efter 1920, der gør hans Arbejde til et værdifuldt Kildemateriale. Overalt er Nogaro her paa Jagt efter Kvantitetsteoretikerne, hvis Anskuelse han Gang paa Gang ser kuldkastede »par des faits réels«. Endnu mere optagne af Døgnets Pengepolitik er Teoretikere som Professorerne *W. Oualid*, *G. Pirou*¹⁾ og *Charles Rist*, som alle har skrevet Indlæg i den permanente franske Debat omkring Francens Skæbne og Budgettets Stilling. Som et karakteristisk Eksempel paa denne Literaturs Indhold kan tages Rist's Slutningsbemærkning i Bogen »La Déflation en Pratique« (1923): »Remettez d'abord votre budget en équilibre, et tout le reste vous sera donné par-dessus«! Samtlige disse Forfattere ønsker ikke paa Forhaand at anlægge en bestemt teoretisk Betragtning paa deres Undersøgelser, som derefter i Reglen resulterer i en ikke-kvantitetsteoretisk Indstilling i mer eller mindre nær Tilknytning til Aftalions Indkomstteori og Behovssynspunkter. Man mærker atter her Læremesteren Simiand's positive Metodologi. Den ovenfor nævnte Bog af *Jean Lescure* om de seculære Prisbevægelser bør ogsaa nævnes blandt de originale, franske pengeteoretiske Indlæg mod Kvantitetslæren, idet Prisbevægelserne her tilskrives ekstra-monetære Omstændigheder. Lescure har desuden i Festskriftet til Cassel i Lighed med Nogaro fremsat en haard Kritik af Cassels Indlæg i Gulddiskussionen omkring 1931.

Som særlig original Pengeteoretiker skal endelig nævnes *Louis Baudin*, hvis Indsats kommer op paa Højde med Aftalion's, men som iøvrigt paa mange Omraader er en Elev af sidstnævnte. I sin Bog, »La Monnaie et la Formation des Prix« fra 1933, gaar Baudin

¹⁾ Baade *Oualid* og *Pirou* har skrevet om »La Politique monétaire de la France depuis la Guerre«, henholdsvis 1935 og 1936.

ind paa en helt ny pengeteoretisk Problemstilling, som endog gaar videre end de Idéer, Aftalion har fremsat. Baudin kan ikke gaa med til, at Pengene i den økonomiske Teori blot betragtes som et ydre Fænomen ved Byttet¹⁾, og at derfor Prisdannelsen for de relative Prisers Vedkommende kan anskues uden Hjælp af nogen Pengeteori. I Fortsættelse af Aftalions Lære udarbejder Baudin en »Teori om Pengeindkomstens Anvendelse«, der navnlig lader Prissvingningerne fremgaa af de Ændringer, som finder Sted i Forholdet mellem cirkulerende Pengeindkomst og Pengeindkomst, der holdes i Kasse²⁾. Man mærker her klart de Synspunkter, der andre Steder er trængt ind i Konjunkturteori og Pengeteori i 1930'erne, ikke mindst hos Keynes, men vel at mærke, uden at de franske Teoretikere synes at være Elever af de udenlandske Teoretikere.

Rent umiddelbart vil det maaske forekomme Læseren, at de monetære Teorier, der er gengivet i Resumé ovenfor, ikke indeholder noget særlig nyt, men i det store og hele blot har understreget de Modifikationer, som de fleste Kvantitets-Teoretikere villigt tager med i deres Teori. Fransk Pengeteori er dog mere end dette, hvad der træder klart for Dagen, dersom den sættes i Relation til den moderne, pengeteoretiske Diskussion i andre Lande.

I den af Stockholmskolen og af de unge Østrigere formulerede Pengeteori er den monetære Problemstilling flyttet udenfor Kvantitets-Skemaets Rammer. De konjunktuelle og sekulære Svingningers Forløb beskrives og forklares ved Kumulationsanalysens Hjælp, og Kausalforløbets Natur bestemmes entydigt over Renten paa den ene Side og Forholdet mellem Opsparing og Investering, respektive Forbrug og Konsumgodeproduktion paa den anden Side. Over Renterelationerne og Produktionsstrukturens Længde, Begreber fra den centrale Pris- og Fordelingsteori beliggende udenfor Kvantitetsligningens Rammer, forener de moderne Teoretikere Pristeori og Pengeteori i en Tidsanalyse.

Imellem den klassiske Kvantitetsteori og denne moderne Problemstilling er det, de franske Teoretikere kan placeres.

¹⁾ Baudin taler om denne »L'habitude fâcheuse de considérer la monnaie comme un fait extérieur aux transactions« ..... »elle (la monnaie) pénètre, elle imprègne l'offre et la demande« (nævnte Bog p. 96).

²⁾ »Theorie de l'emploi de revenu«. Baudin har iøvrigt en omfangsrig Produktion bag sig.

Franskmændenes Fortrin ligger deri, at de ubevidst har indset, at Kvantitetsteorien kun er en statisk Teori, og naar de forsøger at arbejde sig udover denne Teori, gør de en Række nye Opdagelser: De har udfra det specielle franske Milieu et vaagent Blik for Anticipationens («la prévision») Betydning i Konjunktur- og Pengeteori, de tumler med Problemet om Indkomstens Anvendelse efter den Psykologi, der behersker Samfundsgrupperne, hvorved de tidligt faar Øje paa det senere af Keynes uddybede Kasse- eller Likviditetssynspunkt, og de føres ind paa en Anvendelse af den centrale Pristeoris Redskaber paa Pengeteorien, først og fremmest udfra den kontinentale Grænsenytte-Teori, hvorved de baner Vej for den ovenfor skitserede, moderne Pengeteori¹⁾. I Lescures og Aftalions Penge- og Konjunkturteorier optræder endelig Indkomstspredningen, der først senere af andre er formuleret som et konjunkturteoretisk Begreb.

Naar det blev andre Landes Teoretikere forundt at forny Pengeteorien paa en klar og koncis Maade, skyldes det først og fremmest Franskmændenes af den økonomiske Disciplins Tilknytning til de juridisk-administrative Discipliner paavirkede Arbejds metode²⁾. Franskmændene er Empirister, der gaar løs paa deres Materiale uden klare Arbejdshypoteser, hvorved der kommer et udflydende Præg over deres Forfatterskaber. Begreberne Statik og Dynamik, der maaske anvendes overdrevent andre Steder, er saa godt som ukendt hos de Teoretikere, der er nævnt ovenfor. Deres Analyser er kasuistiske og lidet afklarede, og det blev derfor en ren Teoretiker som Wicksell, der lagde Grunden til en entydig Penge- og Kreditteori og dermed til en Konjunkturteori. Det er i Betonningen af Indkomststrømmens Forløb og Anvendelse gennem Enkeltindividernes mer eller mindre økonomisk motiverede Opførsel overfor givne Ændringer i Penge- og Kreditvolumen, at fransk teoretisk Forskning i Efterkrigstiden har givet nye Bidrag til den økonomiske Forskning.

¹⁾ Jvfr. *Hayek's* Program i »Prices and Production« (1931) p. 4: »Not the least harmful effect of this theory (Kvantitets-Teorien) is the present isolation of the theory of money from the main body of general economic theory«.

²⁾ Jvfr. ovenfor om *Simiand*.